

Емир Кустурица

ШТА МИ ОВО ТРЕБА

октобар, 2018.

Емир Кустурица

ШТА МИ ОВО ТРЕБА

октобар, 2018.

ШТА МИ ОВО ТРЕБА

Наслов ове књиџе је љековић иако се на први поглед не чини. Нема знака пишана који би, када би се поштовала правописна правила, требало да стоји на крају реченице. Ствар је у томе што одговор на такво питање проналази животи. Због тога „шта ми ово треба“ није представљено као нешто што заувјек остаје иза нас. Сервантесов Дон Кихоти, вишез од чемерне прилике, после борбе са вјештачама, у намјери да свијет учини бољим, бива допремљен кући код сестре. Тада се разболио и рекао да је све што је чинио била велика лудост. И после тога издахнуо. Он је, у ствари, оставио питање: „Шта ми је ово требало?“ И од тога је умро, а ми знамо да у смрти нема ништа љековићо.

Човјек који је савладао умјетнички занат, до последњега даха сумња, а сумња га враћа увијек на почетак и претпоставља ово питање у егзистенцијално стање. Због тога ми је блиска она филозофска мисао да човјек никада не закорачи двапут у исту ријеку или рационалистичка поставка: „Сумњам, дакле постојим“, иако вријеме у коме

живимо не тражи да постављамо озбиљна питања и још мање да сумњамо. Оно захтијева да будемо усјешни, а у том процесу сумња истада у првом колу наше живојне игре. По томе ја разликујем прошлости и осамдесете године, када сам заборачио у свијети умјешности, тдје је самоувјерености водила у филмове који су поставјали хитови и оне који су се рађали из сумње. Ја сам припадао овој другој врсти!

Тешко би било пронаћи човјека који није бар једном у живој рекао „шта ми ово треба“. И најчешће није нашао прави одговор. У збиру долађаја обојених осјећањима, „шта ми је ово требало“ претвара се у стање ствари, а јасан одговор може да га укочи и обесмисли заочете процесуе и скрене живој на странуицу. Замислите да се Дон Кихот, онај љеменити човјек, усред идеалистичке акције ишао ишање које је себи поставио на крају!

Да ли је нешто требало учинити или није, најчешће откријемо тек корачајући кроз маљу коју стварам сами или која нас затекне на живојном иуу. Тада, ледајући у свјетлости која шкртим зрацима обијежава нашу иушању, схватамо како она може да буде излаз. Али шта да радимо када, после низа усјешних година, оштимизам и радост, наједном, замијени депресија? Да ли је она настала због изненадне лењости или је, у ствари, реакција на превалени иуш и превелики број долађаја? Или су депресија и лијености ишта ствар?!

„Шта ми ово треба“, ишао сам се често исиујући бројне странеце у последњих двадесет пет година. Дневнички записи и реакције на социјалну арену, у коју ме је катиутирао први филм, били су израз моје груштивености и власних увјерења, али и моја емоционална

реакција на стратегију кроз коју су прошли народи у прошеклом рашу. То је био највећи ударац који сам амортизовао управом записујући разне ствари. И што је важније, догађаји који су слиједили говоре о великој промјени у свијету у коме живимо. Србија је била прва на мени демократској социјализму, чишав свијет се претумбао и тек данас имамо планету за коју нисмо сигурни да ће избјећи апокалипсу још давно записану у књизи хришћанској.

Записи у овој књизи немају намјеру да одговоре на питања, него да разријеше велике дилеме. Све је то настало из потребе да свједочим о времену у којем живим и оставим траг онима који ће у будућности проверити да ли је ово све требало!

Емир Кустурица

ЈУГОСЛАВИЈА СЕ РАСПАДА, А ЈА ПРАВИМ ФИЛМ

10. март 1994.

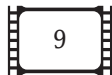
Док се лифт хотела „Праг“ дизао на девети спрат, чуло се како тегови тону у дубину ударајући о зидове бетонске утробе. Ехо тих удараца одзвањао је један за другим и одвео ме невидљивим путем у прошлост. Осјетио сам исто оно лупање срца у грудима као у паузама фудбалских окршаја у Улици Авде Јабучице у Сарајеву. Тада ме глад тјерала да трчим кући и брже-боље поједем кришку хљеба намазану машћу и посуту алевом паприком, па послије назад, у наставак окршаја.

Сајле на којима је закачена путујућа кутија стругале су једна о другу, а збуњени поглед лифтбоја појачавао је идеју да страх од смрти није човјекова прва и највећа брига!

Пропадање је најстарији човјеков страх.

Новорођенче се уплаши када га бабица дигне из мајчине утробе у ваздух, а први страх рађа се чим погледа према поду. Послије се човјек читавог живота плаши пропадања.

Некада су се људи трудили да не пропадну морално, а данас се углавном плаше финансијске пропасти. Једна пропаст подразумијева другу. Данас је, међутим,

обрнуто. Опстанак најчешће значи неморалност, па су новац и морал одвојена предузећа. Морал постаје привилегија, а већина људи не схвата да он помаже човјеку да очува јединство. То је један од разлога зашто ми ћутимо и пиљимо једни у друге када путујемо лифтом. Тако ми изражавамо саосјећање!

Саосјећања има све мање на западној полулопти. Тамо су те и друге замршене послове у вези са људском душом преузела осигуравајућа друштва.

И ја се плашим. Шта ако се кутија откачи од сајли и заједно са теговима полети у приземље, разбије се, а ја останем жив?

Капа лифтбоја кривила се и држала на танкој повезици која му је сјекла врат, а он ју је повремено истезао. Док су спратови испод нас промицали, он је другом руком придржавао мој пртљаг, леђима наслоњен на зид. Гледао ме ружичастим очима као домаћин чију кућу захвата олуја.

- Лифт је из времена руске окупације!
- Мислите совјетске?
- Како господин каже. Али, зар то није исто?
- Није – рекох.

Разговор није прекинут зато што се он слагао са мном. То је била потврда давно установљене разлике између нас и Чеха. Они су, у вријеме мојих студија, под совјетском чизмом били Исток, а Југославија ни Исток ни Запад. Сада су они Запад. А ми? Ни Исток ни Запад!

У ствари, мање и Исток и Запад него што смо били.

Поред страха од пропадања, лифтбој се плашио и да не остане без напојнице! Личио је на главног јунака књиге *Служио сам енглеској краљи* Бохумила Храбала.

Очи, уши, уста, нос – све је тако правилно распоређено на његовом лицу! Било ми је јасно да се, када остави пртљаг у соби и оде, никада нећу сјетити тог лица. Људи као што је овај лифтбој показују своју нарав тек када троше напојницу у пивници и тамо показују о коме је, наиме, ријеч. Док пије прву криглу, блиједо лице почиње да црвени, на другој пјева, а код треће прича о женским задњицама, пореди их, јуначи се, али не претјерује.

У вријеме интелектуалне еуфорије која ме држала двије године студија 1974/75, читање књига значило је хватање историјске нити која везује умјетност са људском историјом и, још, откривање тајне малог човјека, оног о којем је раније узвишено писао Чехов. Храбал је тог човјека нашао у пивници. Док пије пиво, он филозофира (наслања се на Хашековог Швејка: човјек је хтио да постане гигант али је говно), живи на маргини историје, свему се подсмјева (због тога је Храбал назвао своје сународњаке „бештијама које се смију“).

На Балкану су ствари друкчије. Наш мали човјек не пије пиво у пивници него чучи испред гранапа, сеоског или градског, свеједно. Код првог пива псује комшију, код другог се распитује какав је извјесни Ђорђе. То га занима прво људски, а онда и интересно. Пукла му је протеза, па гледа да од Ђорђа (за којег се тврди да ће ускоро на онај свијет) узме његову! На другом пиву би да диже устанак јер на свијету има много неправде, а код трећег га другари једва задржавају да не пребије случајног пролазника. Срећа па пред тим гранапом чуче и други. Они који нас представљају у бољем свјетлу и код којих мудрост игра главну улогу!

Бохумил Храбал је написао: „[...] небеса нису хумана, човјек који мисли такође није. Не због тога што он не би хтио да буде хуман него зато што је то у супротности са исправним мишљењем [...]“. Одгонетао сам дуго замршени смисао ове реченице. Њен загонетни тон подсјећао је више на исказ католичког егзистенцијалисте него на слику свијета коју ствара савремени писац. Тек на крају интелектуалне еуфорије почело је разумијевање онога што је писац хтио да каже! Било је то вријеме Регана и Тачерове, али и појаве Спилберга и Лукаса. Не знам да ли су ови режисери стигли на сцену као спонтана појава, али њиховим доласком стављена је тачка на златни период америчког независног филма, а мени је постало јасно да Америкаци воле Регана, а Британци Тачерову, док највећи дио планете мрзи поменуте политичаре. Тачерова и Реган могу да генеришу „исправно мишљење“, које чини добро само колонијалним силама и онима што их у стопу прате. Све то науштрб остатка свијета. Ратови које су водили да би само њима било боље, истини за вољу, учинили су да добијемо радио, телевизију и разне готиве! Управо то је потврда да ни они ни њихово небо нису хумани, али да исправно мисле.

Чешки писац је схватио што је требало да се схвати, као и највећи дио његовог народа, „бештија које се смију“, а ми нисмо. Зато и вјерујемо да су небеса хумана! Због тога често бомбардују са истих небеса и масовно убијају. Исправно мишљење је када себе убиједиш да је Милошевић крив за разбијање Југославије, а притом знаш да је Џорџ Буш, прије двије године, изјавио како ће Америка успоставити дипломатске односе са републиком која изађе из СР Југославије.

Док смо корачали ходником чија дубина је призвала безизлазност Кафкиног виђења људске егзистенције, лифтбој је трчкарао и смијуљио се све у намјери да поправи утисак. Све због оне приче о разлици између Совјета и Руса. Није био сигуран да ће зарадити напојницу.

– Господин зна да је соба у којој ће становати апартаман у којем је редовно одсједао Брежњев?

– Није ми познато.

Када је видио да ме то није узбудило, приближио се:

– Господин није Чех?

– Не.

– Али, како онда тако добро говорите чешки?

– Студирао сам у Прагу.

– И сада се враћате да направите филм?! Све ја знам.

– Баш све! – коначно је измамио од мене осмијех.

– Филм се зове *Андерграунд* – додао је трчкарајући и теглећи тешки пртљаг. – Тај Брежњев је имао обичај да се љуби у уста! Замислите какав је то човјек био! Све док му Фидел Кастро није направио смицалицу. Дочекао га са „кубом“ у устима, па су се само загрлили. Није било пољупца! – насмијао се и чекао осмјех. – Касније је и наш предсједник Слобода покушао са истим триком, али када је Брежњев стигао, прво му је извадио цигару и пољубио га.

– У уста?

– Директно! Не смијем ни да замислим, фуј!

Откључао је собу која је, за разлику од лифта, била очувана, пространа, са великим прозорима, али загушљива. Направљена од солидних материјала, будила је сјету и жал за седамдесетим годинама. Највише

због фурнираног намјештаја и оних фотеља са дрвеном дршком. Архитекта овог хотела и ове собе предвиђао је атомски рат.

Када је лифтбој отишао срећан због напојнице коју је добио, није знао да је двјеста круна добио само зато што ми је личио на главног јунака романа *Служио сам енглеској краљи*.

Држећи ручке кофера, сјео сам на кауч не пуштајући пртљаг, као моја мајка када се враћала са пијаце и у трамвају чврсто држала ташну у крилу, страхујући да је хулигани не покраду. Необично је када човјек који је изгубио домовину сједи у соби тако солидно обезбјеђеној, окружен непробојним зидовима, док кроз његове вене тече крв и свуда се по савијеном тијелу шири осјећање слабости.

– Шта ми ово треба? – мучило ме питање на које нема одговора.

Југославија се распада у комадиће, а ја правим филм. Од свих самоубистава изабрао сам најтежи облик. Прављење филма је стварање слике свијета, лично виђење, а настајање овог филма има елементе поетског хорора.